

Memento mori, III. časť: Paríž a Saint-Denis

Karol Gazdík

19. novembra 2022 ✚ Spoločnosť ✚ Cestopis

predchádzajúce časti:

Memento mori, I. časť: Praha

Memento mori, II. časť: Kutná Hora a Brno

K ďalším navštíveným miestam posledného odpočinku som sa už musel dopraviť letecky, vlaková či autobusová doprava je síce tiež možná, no v praktickej rovine vyčerpávajúca. Necestoval som tam síce primárne kvôli sepulkrálnym pamiatkam, no bez ich návštevy by to nebolo ono. Sepulkrálne pamiatky, čiže náhrobné kamene, epitafy, *mortuária* (pamiatka spojená s úmrtím alebo pohrebom – smrtné štítky), či tumby navštívené na cintorínoch alebo v chrámoch, sú, okrem iného, aj veľmi cenným prameňom prozopografických informácií o rôznych osobnostiach. Niekedy by sme mohli povedať, že nám priamo rozprávajú príbeh o svojom „nájomníkovi“. Preto to dnes bude aj o pár príbehoch niektorých osobností.

Aby som však (opäť) veľmi neodbočoval od hlavnej témy, tak týmto dnešným (v pamätiach) navštíveným miestom, v ktorom nájdete mnohé významné pietne objekty, je hlavné mesto niekdajšej „prvej dcéry Cirkvi“ – Francúzska, Paríž. Dovolil som si do vety vsunúť slovo „niekdajšia“, nakoľko podľa podnetného článku kolegu Mateja Gavláka je katolicizmus v súčasnom Francúzsku „na apokalypticky nízkej úrovni a napríklad taký portál Church Militant predpokladá, že do roku 2050 prestanú krstiť Francúzi svoje deti úplne“.

Paríž, „hlavné mesto lásky a svetiel“ – aspoň teda na povrchu – má aj svoju temnejšiu stránku. A to doslova. Pod jeho slávnymi bulvármi a ulicami leží skutočná „ríša smrti“, smutná i desivá pripomienka minulosti tohto mesta. Reč je o slávnych *Les catacombes de Paris*. Parížske katakomby sú vlastne pozostatkom rímskeho kameňolomu, kde sa ťažil kameň potrebný na budovanie mesta, vtedy nazvaného *Lutetia Parisiorum*. Postupom času začal Paríž prosperovať a rozrastať sa, s čím bol spojený ešte vyšší dopyt po kameni, čo bolo živnou pôdou pre nekontrolované podkopávanie mesta. S ťažbou sa prestalo až v 15. storočí, kedy sa ulice mesta začali na mnohých miestach prepadávať.

S rastúcim Parížom rástol pochopiteľne aj počet obyvateľov, žijúcich i tých mŕtvych. Cintoríny na okrajoch mesta sa stali odrazu mestskou súčasťou, mnohé bolo preto potrebné zrušiť kvôli novej zástavbe a pozostatky uložiť niekde inde. K vysokej úmrtnosti prispeli i morové epidémie a hnijúce mŕtvoly, ktoré predstavovali veľké nebezpečenstvo pre toto rýchlo sa rozrastajúce mesto, bolo treba čo najrýchlejšie odstraňovať. Najhoršie to bolo na cintoríne *Les Innocents* (Cintorín Neviniatok), kde sa niekoľkokrát stalo, že obyvatelia priľahlých domov sa zadusili výparmi z tlejúcich plytko pochovaných tiel. Táto skutočnosť nebola len otázkou hygieny, ale aj úcty. Preto kráľ Ľudovít XVI. v roku 1780 nariadil zrušenie všetkých cintorínov *intra muros*, teda vo vnútri hradieb, čo odštartovalo masívne exhumácie.

Za účelom sanitácie a vytvorenia dôstojnejšieho miesta posledného odpočinku využili práve katakomby, kde od 7. apríla 1786, kedy boli podzemné priestory posvätené, začali uskladňovať ľudské ostatky s označením cintorínov, z ktorých pochádzali. Kosti zároveň slúžili na spevňovanie tunelov, aby sa zabránilo ďalším prepadnutiam mesta do útrob zeme. Do roku 1814 bolo v katakombách umiestnených okolo 6 miliónov ostatkov mŕtvych ľudí. O vôbec prvé výskumy katakomb a ich konsolidáciu aj realizáciu kostrovej „výzdoby“ sa zaslúžil vikomt Louis-Étienne Héricart de Thury. Katakomby sa stali miestom návštev už v novoveku, kedy sem cielene zostupovala parížska aristokracia. Pozrieť sa tu bol aj Napoleon III. či kancelár Nemeckej ríše Bismarck.

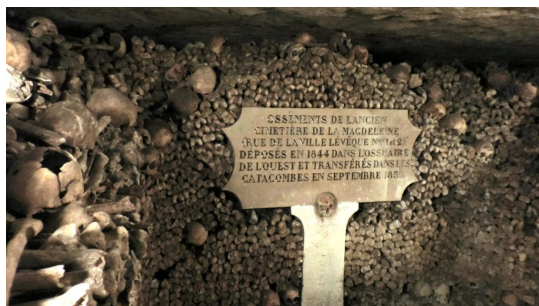
Parížske katakomby

zdroj: archív autora, K. Gazdika (FOTO autor)

Presný rozsah chodieb nie je známy. Jedny zdroje uvádzajú okolo 300 kilometrov, druhé zas až dvojnásobok. Kompletne preskúmanie chodieb je takmer nemožné a aj skúsení sprievodcovia majú pred týmito temnými tunelmi bázeň. Sprístupnený je len 2 km dlhý úsek. Návšteva iných častí katakomb je nelegálna i nebezpečná, riskujúc zablúdenie a smrť.

Nakoniec vlastná skúsenosť. Štyri neuveriteľné hodiny čakania v rade, ktorý meral vyše štvrt kilometra. K tomu zima, no našťastie nepršalo. Pokiaľ ste to nevzdali, dosiahli ste bezpečnostnú kontrolu a kúpu lístka v cene 14 eur u jednej pracovníčky na tisíce ľudí. V prípade vašej plánovanej návštevy tohto miesta buďte určite múdrejší než ja a radšej si priplaťte zakúpením vstupenky [online](#).

Tie sprístupnené 2 km katakomb ma viedli k chvílkovému zamysleniu, či to dlhé čakanie vôbec naplnilo moje očakávanie. V konečnom dôsledku však áno. Prešli ste dlhočiznou chodbou s množstvom odbočiek a starých nástenných orientačných značení, až ste prišli k portálu s úžasným nápisom: „*Arrete! C'est ici l'empire de la mort*“, v preklade „*Stojte! Toto je ríša mŕtvych*“. Až tu začali chodby lemované kostrovými pozostatkami. Popri húževnatom fotografovaní som sa aj pristavil a pomodlil za duše zosnulých, ktorým tieto ostatky patrili. Koniec koncov to bolo práve počas dušičkovej oktávy (v roku 2018), kedy môžeme dušiam v očistci vyprosovať odpustky.

Detail z Parížskych katakomb.

zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

Druhým veľkým pietnym miestom v Paríži je ďalšia legenda – cintorín *Père-Lachaise*, doslova „otec (páter) Lachaise“. Ide o najväčší parížsky cintorín, s rozlohou 43,93 ha, nachádzajúci sa vo východnej časti mesta v 20. obvode, ktorý je zároveň jedným z najznámejších cintorínov sveta. Meno cintorína bolo odvodené z mena jezuitského kňaza a spovedníka kráľa Ľudovíta XIV. – pátra François d'Aix de Lachaise, z ktorého záhrady bol cintorín zriadený. Cintorín bol dňa 26. júna 1993 vyhlásený za národnú pamiatku. Nachádza sa tu zhruba 70 000 hrobov a rastie tu asi 5300 stromov.

Cintorín založil Napoleon Bonaparte v roku 1804, pričom prvý pohreb sa tu uskutočnil 21. mája toho istého roku. Správou cintorína bol poverený prefekt Nicolas Frochot, ktorý sa zaslúžil o to, že sa cintorín stal posledným odpočinkom obyvateľov z vyšších kruhov. Na vtedy ešte prázdnom cintoríne nechal rozostavať pomníky, sochy a náhrobky, ktoré boli šľachte a Cirkvi skonfiškované počas Veľkej francúzskej revolúcie. V roku 1817 sa mu podarilo pre cintorín získať pozostatky filozofa Pierra Abélarda i jeho žiačky a žiaľ aj milenky Heloisy, či údajné pozostatky Molièra (vlastným menom Jean-Baptiste Poquelin) a La Fontaina. Hoci sa o niekoľko rokov neskôr ukázalo, že pozostatky oboch spisovateľov neboli pravé, cintorín medzitým nadobudol lukratívnosť a veľkú známosť. Zmienené hroby som samozrejme cielene vyhľadal, aj keď to nebolo úplne jednoduché.

Cintorín *Père-Lachaise*; vpravo dole je detail z vitrážového okna jednej hrobky.

zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

Najdlhšie, asi hodinu, som hľadal hrob zakladateľa modernej egyptológie. Na tohto pána sa aj pýtam žiakov v prvom tematickom teste z dejepisu. Tí väčšinou správne odpovedajú – Jean-François Champollion. Ten ako prvý rozlúštil egyptské hieroglyfy pomocou Rosettskej dosky a 27. septembra 1822 predniesol pred členmi akadémie dôkaz správnosti svojho rozlúštenia. Dátum Champollionovej prednášky sa považuje za zrod novej vedy, spomínanej egyptológie.

O trochu ľahšie sa mi hľadal hrob francúzskeho umelca, rytca a ilustrátora Paula Gustave Dorého, ktorého určite mnohí z vás poznajú vďaka jeho veľmi úspešnej ilustrovanej Biblii z roku 1866, ktorá bola po prvýkrát vystavená v roku 1867 v Londýne. Doré ilustroval najrôznejšie knihy až do svojej smrti v roku 1883. K Dorého hrobu ma navigoval istý pán, ktorý vidiac, že sa v jeho okolí motám, mi upresnil jeho polohu.

Hroby osobností: 1. a 2. Jean-François Champollion, 3. Molière, 4. Paul Gustave Doré, 5.

Pierre Abélard a Heloisa

zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

Smutný príbeh s tragickým koncom nám „rozpráva“ náhrobok Victora Noira, ktorý bol až do svojej smrti v roku 1870 novinárom vo francúzskom denníku *La Marseillaise*. Mal iba 22 rokov, keď ho zabil princ Pierre Bonaparte, bratranec Napoleona III., ktorý v tom čase vládol. Princa totiž urazili články písané v *La Marseillaise* cielené na jeho rodinu a vyzval redaktora na súboj. Noir si mal dohodnúť čas a miesto konfrontácie, ale počas súboja sa strhla bitka a Bonaparte ho zastrelil. Za jeho vraždu nebol fakticky ani potrestaný, čo vyvolalo nepokoje.

Noirov hrob a jeho socha v životnej veľkosti je od Julesa Daloua. Tá stvárňuje ležiaceho, práve zastreleného novinára s posledným výdychom zachyteným v jeho tvári. O soche sa veľmi skoro rozniesol bláznivý a hlúpy chýr, že žena, ktorá dá soche do klobúka kvety a dotkne sa pier i prirodzenia sochy, nájde si manžela alebo otehotnie. Tomuto infantilnému zvyku samozrejme chýba zmysel pre úctu a pietu.

Slávny hrob Victora Noira.

zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

Podobnému náporu nerozumných turistických zvyklostí čelí aj čudessný náhrobok írskeho dramatika, prozaika a básnika Oscara Wildea, ktorý bozkajú ženy a nechávajú tak na ňom odtlačky svojich pier. Náhrobok bol už mnohokrát od týchto stôp náklonnosti čistený, čo samozrejme stojí veľa peňazí. Životné výsledie Oscara Wildea ukončilo obvinenie z „obscénosti“, čo bol v tých časoch eufemizmus pre homosexualitu. Spoločenský škandál ho zruinoval. Prišiel o manželku, ktorá sa s ním rozviedla a potom aj o peniaze. Život po dvojročnom pobyte v tvrdom väzení už bol radikálne iný a v znamení chudoby. Úspechom

pre jeho dušu bolo to, že na smrteľnej posteli konvertoval na katolícku vieru, o ktorú sa počas života (paradoxne) zaujímal.

Ďalšími známymi osobnosťami, ktoré našli na tomto cintoríne miesto posledného odpočinku, sú skladateľ Fryderyk Chopin, spisovateľ Honoré de Balzac, neoklasicistický maliar Jacques-Louis David, filmový režisér Georges Méliès či šansonierka Édith Piaf. Okrem umeleckých diel a malebných zákutí nájdeme na cintoríne aj miesta, kde odpočívajú obeť násilných konfliktov, napríklad povstania Parížskej komúny (147 zajatcov priamo zastrelených pri jednom múre tohto cintorína), a kde sú aj pamätníky venované obetiam židovskej genocídy z druhej svetovej vojny. Malebné uličky mieriace do svahu, tisíce vysokých stromov, v jednej časti geometrické a v druhej chaotické uličky dláždené žulovými kockami a lemované veľkými hrobkami či skromnejšími hrobmi nabádajú k blúdeniu a objavovaniu zaujímavých zákutí. To všetko je skrátka *Père-Lachaise*.

Medzi miestami posledného odpočinku, ktoré sú situované v sakrálnych stavbách naprieč celým Parížom, vyniká *Église du Dôme* v komplexe Invalidovňa, kde je v krypte v porfýrovom sarkofágu uložený generál a cisár Napoleon Bonaparte, ktorý sa v závere svojho života spovedou a posledným pomazaním zmieril s rímskou Cirkvou; klasicistická kaplnka *Sainte-Ursule de la Sorbonne*, kde nájdeme sarkofág z bieleho mramoru, na ktorom je socha ležiaceho kardinála Armanda Jeana du Plessis de Richelieua podopieraná alegorickou postavou Viery a pri nohách so smútiacou Vedou; Kostol *Saint-Eustache*, kde je pochovaný Jean-Baptiste Colbert, najbližší spolupracovník kráľa Ľudovíta XIV. a jeho minister, tvorca hospodárskeho systému merkantilizmus, a kde mala pohreb Mozartova matka Anna Maria Walburga Mozartová; *Basilique Notre-Dame-des-Victoires*, ktorá je zas miestom posledného odpočinku Jeana-Baptiste Lullyho, významného dvorného skladateľa Ľudovíta XIV., ktorý bol faktickým tvorcom francúzskej národnej opery a ktorý svoju tvorbu zakončil tematickým päťhlasným kánonom „Umieraš, hriešnik, umieraš“.

Sarkofág s ostatkami cisára Napoleona v Invalidovni.

zdroj: archív autora, K. Gazdika (FOTO autor)

Rozporuplným je parížsky Panteón, ktorý pôvodne slúžil ako kostol zasvätený svätej Genovéve, no v súčasnosti, po mnohých prestavbách začatých už počas Veľkej francúzskej revolúcie, kombinuje „republikánsku liturgickú funkciu“ s funkciou hrobky slávnych osobností, ktoré tu boli pochované bezprostredne po ich smrti alebo v rámci tzv. *pantheonizácie*, kedy boli ich ostatky do Panteónu prenesené až neskôr. Pre mňa to bolo priam bizarné, sledujúc nástenné maľby s katolíckou tematikou, ktoré sú kombinované s pomníkmi tvoriacimi charakter „národnej a republikánskej svätyne“.

V podzemnom labyrinte chodieb a kaplniek nájdete pochované osobnosti akými boli napríklad básnik a politik Victor Hugo (jeho dielo *Chrám Matky Božej v Paríži* snáď pozná každý), prozaik a dramatik

Alexandre Dumas starší (autor známych diel ako *Traja mušketieri*, *Gróf Monte Christo* a *Kráľovnin náhrdelník*), či prvá žena pochovaná na tomto mieste Mária Curie-Skłodowska, vedkyňa v oblasti fyziky a chémie. Tá je tu pochovaná v olovenej rakve, pretože aj po viac ako 80 rokoch je jej telo nebezpečné kvôli vysokej miere rádioaktivity.

Hrobky francúzskych osobností v podzemí parížskeho Panteónu.

zdroj: archív autora, K. Gazdika (FOTO autor)

Zaujímavým miestom, ktoré sa mi však nepodarilo navštíviť, je *Chapelle expiatoire*. Ide o sakrálnu stavbu, ktorá bola postavená čiastočne na pozemku bývalého cintorína *Madeleine*, kde boli po poprave gilotínou pochovaní kráľ Ľudovít XVI. a jeho manželka kráľovná Mária Antoinetta. Po navrátení sa Bourbonovcov na francúzsky trón, v čase Napoleonovho panovania na Elbe, boli pozostatky kráľovského páru 18. a 19. januára 1815 exhumované a 20. januára premiestnené do Baziliky *Saint-Denis*.

Bazilika *Saint-Denis* je tradičným pohrebiskom francúzskych kráľov. Podľa legendy Chrám sv. Denisa v Paríži založila v 5. storočí sv. Genovéva na mieste, kde v 3. storočí zomrel prvý parížsky biskup sv. Denis, ktorý sa potom stal patrónom Francúzska. Po mučení Rimanmi (hovorí sa aj o Galoch) údajne putoval šesť kilometrov so sťatou hlavou pod pazuchou a tu skončil. Na mieste jeho skoncu vznikol benediktínsky kláštor a francúzsky kráľ Dagobert tu založil kráľovské opátstvo sv. Denisa. Označujú ho za najstaršie vo Francúzsku. V ňom dal Dagobert vybudovať aj hrobku. Odvtedy, od 7. až do 18. storočia, pochovávali na tomto svätom mieste francúzskych kráľov, kráľovné a členov kráľovských rodov. Svrhnutí tu tak vedľa seba odpočívajú Merovejovci, Karolovci, Kapetovci a Bourbonovci. Vidieť mnohé z ich figurálnych náhrobkov, s korunami na hlavách a zopätými rukami v modlitbe, je naozaj silný a dojemný zážitok.

Náhrobky francúzskych kráľov a kráľovien v Bazilike *Saint-Denis*.

zdroj: archív autora, K. Gazdika (FOTO autor)

Revolucionári sa snažili zničiť pozostatky kráľov a kráľovien z Baziliky sv. Denisa, odkiaľ mnohé vybrali a hodili ich do jám s vápnom, aby sa rozpustili. Bolo to obrovské rabovanie, počas ktorého sa stratilo mnoho cenností. Zo šiat zosnulých kráľov a kráľovien boli dokonca trhané zlaté nite a podobne. Chvíľkovú úctu vyjadrili len pozostatkami kráľa Henricha IV., ktorého mal ľud za jeho života celkom v obľube. No vzápätí sa

na 126 rokov stratila jeho mumifikovaná hlava, ktorú niekto odrezal. O smutnom osude Ľudovíta XVI., jeho manželky Márie Antoinetty a ich syna Ľudovíta Karola Francúzskeho, po smrti jeho otca *de iure* kráľa Ľudovíta XVII., som písal v článku o Veľkej francúzskej revolúcii.

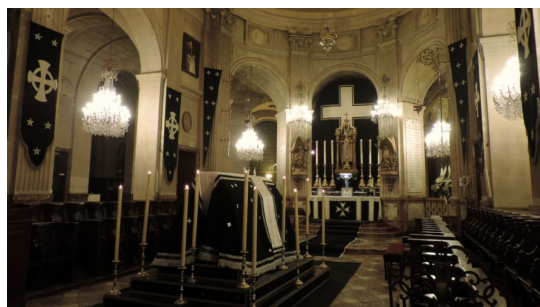

Náhrobky francúzskych kráľov a kráľovien: 1. Ľudovít XVI. a Mária Antoinetta, 2. srdce desaťročného Ľudovíta XVII., 3. Henrich IV., 4. Ľudovít XIV.

zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

Nakoniec by som rád spomenul svoju účasť na tridentskej „dušičkovej“ zádušnej omši *Missa pro defunctis (Requiem)* v kostole *Saint-Nicolas du Chardonnet*, ktorý je v správe Kňazského bratstva sv. Pia X. Bolo ohromné vidieť tú veľkú (ale prázdnu) tumbu na katafalku, zakrytú čiernou prikrývkou symbolizujúcou tajomstvo smrti a obkolesenou žltými sviecami. V čiernej farbe (nie fialovej) bola aj výzdoba interiéru kostola, čierny bol pochopiteľne i ornát (omšové rúcho) kňaza. Pri obrade Absolúcie na konci omše sa v čiernom „odetá“ tumba dvakrát do kruhu obchádzala kropiac ju a okiadzajúc kadidlom. Táto kruhová „trajektória“ nie je pritom náhodná. Kruh je totiž symbolom večnosti a nekonečna.

Čierna so svojím symbolom smútku zas počíta s našou vlastnou emocionálnou odpoveďou na stratu milovanej osoby a ďalej predstavuje našu potrebu modliť sa za večný odpočinok duše tejto osoby. Je tiež pripomienkou našej viery v očistec, kde sú trpiace duše závislé na našich modlitbách a intenciách omší. Omše *Requiem* nie sú len „pamiatkovými obradmi“ pre živých pozostalých, ale predovšetkým nástrojom mocných milostí pre našich zosnulých, ktorým smerujú všetky požehnania urobené na tejto omši. Preto aj odpadá obvyklé požehnanie živých veriacich na konci omše. Skrátka, tieto staré predkoncilové omše za zosnulých ďaleko viac odrážajú heslo *Memento mori*, ktoré je nosným názvom môjho mesačného seriálu o pietnych miestach.

Po tridentskej zádušnej omši *Requiem* v kostole *Saint-Nicolas du Chardonnet*.

zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

(Pokračovanie)

Titulný obrázok – detail z kráľovského pohrebiska v Bazilike Saint-Denis, zdroj: archív autora, K. Gazdík (FOTO autor)

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/memento-mori-iii-cast-pariz-a-saint-denis/>